

De sociale beweging die nog niet weet dat ze bestaat

Dirk Holemans

Soms wordt groot nieuws klein gehouden. Het was in het kortst mogelijke communicatieformat van een tweet dat Jill Peeters, de weervrouw van VTM, eind april volgend nieuws de wereld instuurde: '399.72 ppm CO₂ in de lucht. Kaap v 400 ppm is van 4,5 mln jaar geleden; zeepeil toen 40m hoger!' Wie had gedacht dat dit feit voorpaginanieuws zou worden in onze kranten, kwam meer dan bedrogen uit. Het haalde gewoonweg de kranten niet. Wel kregen Russische wetenschappers aandacht met hun 'voorspelling' dat er een nieuwe ijstijd zit aan te komen, alsook het 'nieuws' dat de klimaatopwarming het moeilijker zal maken om snelle marathontijden te lopen.

Voldoende munitie voor nog eens een flinke portie doemdenken, zou je zo denken. Maar dat zal weinig zoden aan de dijk zetten. Interessanter is na te gaan waarom apocalyptische berichten ons niet in beweging brengen. En daar biedt Harald Welzer, een van de belangrijkste sociaal psychologen van Duitsland, een inspirerende analyse. Het parcours van Welzer, met wie je ook een interview kan lezen in deze Oikos, is illustratief voor een kentering van de laatste jaren in onze samenleving. Ze loopt van een analytisch beschrijven van de catastrofe die eraan zit te komen als we de ecologische uitdaging niet au sérieux nemen, naar de fase waarbij het ontwikkelen van een nieuw hoopvol politiek ecologisch verhaal centraal staat dat steunt op een veelheid aan kleine concrete praktijken. Waarbij dit nieuw verhaal ook een sociaal verhaal is: het gaat om een beter leven, dat niet door de enen op de kosten van de anderen wordt geleid.

Concreet schreef Welzer in 2008 een somber boek over de gevolgen van de ecologische crisis. Het verscheen in ons land in 2009 onder de titel Klimaatoorlogen. Waarom in de 21e eeuw gevochten wordt. Hierin beschrijft hij de gevolgen van de klimaatverandering zoals de strijd om drinkwater, burgeroorlogen in de armste landen en massale vluchtelingenstromen. Enkele jaren later verlaat Welzer zijn betrekking bij de universiteit en richt hij de stichting Futurzwei op. Deze wil juist de alternatieve levensstijlen en economische praktijken die ons een uitweg bieden, samenbrengen en versterken. Want ze vormen verhalen die we kunnen verbinden met ons persoonlijk leven en onze persoonlijke identiteit. In feite gaat het om positieve doelen, zoals een stad zonder auto's, die ook wenselijk zijn zonder dat er klimaatverandering zou zijn. Welzer is ervan overtuigd dat doemberichten, zoals de stijging van de temperatuur op aarde, nauwelijks ons handelen beïnvloeden omdat ze niet verbonden zijn met onze concrete levens. Sterker nog:

de consumptiekans van het moment is net in een wereld, waarin de toekomst slechter dreigt te zijn dan hij nu is, onklopbaar aantrekkelijk.

Met Futurzwei brengt Welzer eind 2012 de publicatie *Der Futurzwei Zukunftsalmannach 2013. Geschichten vom guten Umgang mit der Welt* uit. Deze bericht over een waaier aan concrete initiatieven die werken aan een andere toekomst. In zijn inleiding gaat Welzer nog een stap verder dan in zijn eerder essay. Eerder dan te focussen op hoe groei-dwang in ons leven overheerst, laat hij zien hoe we er ons door concrete praktijken kunnen van bevrijden. Welzer toont ons dat een levenskunst van de toekomst erin bestaat het bereikte beschavingsniveau op vlak van onderwijs, gezondheid en dergelijke te behouden en tegelijk het hulpbronnenverbruik drastisch te verlagen. Het nieuwe paradigma heet cultiveren, niet groeien. Want de grondslag van het menselijk leven blijft de verhouding tussen mens en omgeving. Daarom moeten we ons bevrijden van de consumptiedwang waardoor we ons laten aanpraten dat we elk jaar meer spullen nodig hebben. Als we elk jaar bijna de helft van het voedsel weggooiden, toont dit onze vervreemding van reële behoeften, en het gebrek aan besef dat dit samengaat met de uitputting van de overlevingsmiddelen van groepen elders in de wereld. Grenzeloos consumeren is geen mensenrecht, het grondrecht op een waardige levensstandaard voor iedereen is dat wel. En dat laatste mensenrecht realiseren staat meer dan ooit onder druk nu jaar na jaar de ongelijkheid op nationaal en internationaal vlak toeneemt.

Welzer pleit voor de herovering van de toekomst, voor het herstel van een toekomstvaardigheid en een totaal nieuwe intolerantie tegen de chronische schending van het mensenrecht om in de toekomst te overleven. Eenvoudig gezegd: willen we iedereen op aarde een waardig leven gunnen komt het er op aan, na een fase van compleet ontspoorde consumptie, terug normaal te worden.

Juist daarom bevat de toekomstalmannak van de stichting Futurzwei aanzetten tot duurzame praktijken. Want ook de 21ste eeuw heeft visies nodig van betere, rechtvaardiger en gelukkiger levenswijzen. De concrete verhalen vertellen hoe deze visies in de concrete werkelijkheid kunnen worden omgezet. En dat verandering niet enkel mogelijk is, maar ook aangenaam is, een aanwinst voor onze levenskwaliteit kan betekenen. Ook in eigen land zijn de nieuwe initiatieven niet meer bij te houden, met als bekendste initiatieven collectieve moestuinen, repaircafés en energiecoöperatieven.

Hierbij is het belangrijk dat deze voorbeelden niet enkel als betere, maar in het bijzonder als andere praktijken worden begrepen. Enkel dan worden ze politiek – als nieuw geopende potentiële ruimtes van de duurzaamheid. Met andere woorden: het gaat niet om efficiënte motoren, maar om een andere mobiliteitscultuur; niet om bio-appels uit Nieuw-Zeeland, maar om een andere voedingscultuur; niet om het isoleren van huizen maar om een andere levenscultuur.

Welzer omschrijft al deze initiatieven als de ‘sociale beweging die nog niet weet dat ze bestaat’. Daar ligt dus een grote taak voor de groene beweging, zowel voor haar middenveld als op politiek vlak. De transitiebeweging zal enkel uitgroeien tot een reële tegenmacht voor het dominante systeem als de verschillende initiatieven zich met elkaar verbinden en politiseren. Dit laatste betekent de alternatieve visie op het goede leven vertalen in de vele concrete beleidsmaatregelen die genomen moeten worden om te komen tot de sociaalrechtvaardige samenleving die ze nastreven.

En zoals Pascal Debruyne en An De bisschop in hun bijdrage schrijven: een duurzaamheidstransitie is onmogelijk zonder de verschillende belangen, machtsonevenwichten

en ideologische tegenstellingen te bevragen. Ze stellen terecht dat de transitiebeweging de strijd moet aangaan die bij deze machtsconflicten hoort, en dat vooral met de mensen die door de wereld zoals hij hier en nu bestaat in de marges worden geduwd.

Remco Campert heeft als poëet mooi het belang van de nieuwe initiatieven omschreven. Zijn bekend gedicht over verzet opent met de prachtige zin: 'Verzet begint niet met grote woorden / maar met kleine daden / zoals storm met zacht geritsel in de tuin'. Maar het eindigt ook als volgt: '...jezelf een vraag stellen / daarmee begint verzet / en dan die vraag aan een ander stellen'. Zelf aan de slag gaan is dus schitterend. Maar de vraag stellen hoe heel de samenleving de transitie kan maken, is nog belangrijker.